İçindekiler

Başlarken 7

BÖLÜM I
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE BELGESEL SİNEMA ÇALIŞMALARI

Sinemada Kavramların Doğuşu ve
Propaganda Dönemi (1895-1956) 16
Kültürel Hümanizma Dönemi (1956-1990) 42
Çokkültürlülük Dönemi (1990 Sonrası) 57

BÖLÜM II
BİR PORTRE: SUHA ARIN

Yaşamı ve Çalışmaları 67
Çocukluk, Gençlik Yılları ve Eğitim Öncesi Dönemi 68
Türkiye'ye Dönüş ve Basın Yayın 80
Yüksekokulu Dönemi 80
İstanbul ve MTV Film Dönemi 101
Suha Arın Sineması 111
Belgesel Sinema Anlayışı ve Türk Belgeselciliğindeki Yeri 111
Suha Arın Ekolü 124

BÖLÜM III
SUHA ARIN'IN İSTANBUL'U

Belgesel Sinemada Kent, Kentsel İmge ve İstanbul 132
Suha Arın Sineması'nda İstanbul 137

Suha Arın'ın İstanbul Temalı Filmlerindeki
Ortak Yaklaşım Biçimleri 143
Suha Arın'ın İstanbul Temalı Filmlerindeki
Filme Özgü Yaklaşımlar 155

Sonuç 169
Kaynakça 177
Ekler 196

BAŞLARKEN

Her toplumun yaşam tarzını şekillendiren kendine has özellikleri bulunmaktadır. Zamana ve mekâna göre değişen bu özellikler, insanların "toplum" biçiminde yaşamayı sürdürmesi sebebiyle durmaksızın kendini yenileyen bir mekanizmaya sahiptir. İnsanlık tarihinin en başından beri var olan bu döngü, "bellek" ve "gelenek" gibi kavramlar için önemli bir yerde durmaktadır. Bir olayın toplumsal bellekte yer etmesi için o grup ya da toplumun tüm üyelerinin olayı yaşamış olması gerekmez. Bu nedenle çoğu zaman söz konusu olgunun nesilden nesle aktarılması da bellek için yeterlidir (Susam, 2015:91). Tam da bu noktada toplumsal belleğin en önemli koruyucularından biri olarak sayılabilecek belgesel sinemayı hatırlamak yerinde olacaktır. Toplumun yıllar içinde yarattığı kültürel katmanlardan beslenmesi ve gerçeklikle olan ilişkisi sebebiyle belgesel sinema, kuşakları birbirine bağlayan önemli bir araç konumuna gelmiştir. Bu şartlar altında belgesel sinema yönetmenleri de yönetmen ve araştırmacı İsmet Arasan'ın tabiri ile *kültür işçisi* olarak konumlanmaktadırlar (İsmet Arasan, kişisel görüşme, 17 Ağustos 2020). Tam da bu açıdan bakıldığında Suha Arın, Türkiye'nin kültür mirasına yakın ilgi duyan ve filmleriyle bu mirasın yaşatılmasına katkı sunan önemli bir belgesel film yönetmenidir. Yönettiği altmıştan fazla belgesel film çalışmasında Türkiye'nin, özellikle Anadolu'nun sahip olduğu kültür varlıklarını ve bunların toplumla ilişkisini gözler önüne sermiştir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde Türk Belgesel Sinema Tarihi dönemler halinde incelenmiştir. Bir disiplin olarak belgesel sinema ele alınırken bir diğer yandan disiplinlerarası ilişkisini anlamak ve bunun dönemin filmlerine etkisini ortaya koymak adına edebiyat ve sosyoloji gibi alanlarda taramalar yapılmıştır.

Bir Portre: Suha Arın adlı ikinci bölümde Suha Arın'ın hayatı derinlemesine ele alınarak yaşamı boyunca sinema sanatıyla olan ilişkisi incelenmiştir. Kariyerindeki önemli gelişmelerden yola çıkarak dönemlendirilen bu bölümde Arın'ın hayatının yanı sıra İstanbul teması içermeyen çalışmaları da bu bölümde ele alınmıştır. Bununla birlikte Arın'ın belgesel sinema anlayışı, Türkiye'nin belgesel sinema tarihindeki yeri ve Suha Arın Ekolü kavramı tartışılarak bölüm tamamlanmıştır.

Çalışmaya konu olan üçüncü bölümde ise kent, kentsel imge ve sinemada kent gibi kavramlar, bir özne olarak İstanbul'un belgesel sinemadaki yeri üzerinden tartışılmıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan *İstanbul'un Çağırdığı Su* (1977), *Kapalıçarşı'da 40 Bin Adım* (1980), *Dolmabahçe ve Atatürk* (1981), *Kariye* (1984), *Camın Teri* (1985), *6 bölümlük Dünya Durdukça* (1988), *Mimar Sinan'ın Anıları* (1988), *7 bölümlük Topkapı Sarayı* (1991), *Ayasofya* (1991) *ve Altın Kent İstanbul* (1996) adlı belgesel filmler incelenerek görsel analizi yapılmıştır. Söz konusu incelemenin ardından Suha Arın'ın İstanbul'u imgelemek için başvurduğu yöntemler, *filmografisindeki genel ortaklıklar* ve *filme özgü ayrışmalar* ekseninde bölümlendirilmiş ve buna göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Arın'ın İstanbul'a gösterdiği yaklaşımın biçimi belirlenerek bu yaklaşımın İstanbul temalı filmlerindeki etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen tüm veriler derlenerek Suha Arın Sineması'nın dilsel ve biçimsel özellikleri de ayrıca ortaya koyulmuştur.

Analizin yanı sıra ilgili filmlerin ekibinde yer almış kişilerle gerçekleştirilen mülakatlar ve Arın'ın kendi arşivinden elde edilen bulgularla birlikte filmlerin görsel şeması ortaya koyulmuştur. Filmlerdeki işitsel unsurlar da ayrıca derlenmiş ve işitsel kaynaklardan elde edilen veriler

açımlanarak Arın'ın yaratmak istediği imge ekseninde değerlendirilmiştir. Bu çözümlemenin ardından ortaya çıkan imgeleme biçimleri sonuç bölümünde değerlendirilmiş ve türüne göre sınıflandırılarak çalışma tamamlanmıştır.

Bu çalışmayı kaynak kitapların yanı sıra sözlü mülakatlar, Suha Arın'ın kişisel arşivi ve süreli yayınlar oluşturmaktadır. Arın'ın öğrencileri, çalışma arkadaşları, ailesi ve Suha Arın Sineması konusunda araştırmalar yapan akademisyenler ile yapılan görüşmeler derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak kayda alınmıştır. Bir diğer yandan 1970'li yıllardan 2000'li yıllara yayınlanan tüm süreli yayınlar incelenmiş, Suha Arın ile ilişkili elde edilen tüm haberler kaynakçada sıralanmıştır. Bununla birlikte ilgili çalışmada yararlanılan tüm ikili görüşmeler de metinleştirilerek Suha Arın Sineması'nı keşfe çıkan araştırmacılar için kullanıma hazır hale getirilmiştir. Son olarak yine çalışmada kullanılmak üzere Suha Arın'ın yapım şirketi olan MTV Film Anonim Şirketi'nin kurumsal arşivinden elde edilen, Arın'ın yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası süreçlerde ne gibi yöntemler benimsediği konusunda ipuçları sağlayan hususi evrakları da kaynaklar arasına dâhil edilmiştir. Bu vesileyle MTV Film Arşivi'ni dilediğimce kullanmama vesile olan ve takdire şayan bir çabayla kadirşinaslık örneği göstererek Arın'ın filmlerinin restore edilip günümüze ulaşmasını sağlayan Sayın Evren Arın'a tüm belgesel sinema gönüllüleri adına teşekkürü borç bilirim.

Suha Arın Sineması, tıpkı Türk Belgesel Sineması gibi henüz yeterince üzerinde çalışılmamış bir alan olarak göze çarpmaktadır. Bu anlamda öncelikle Türk Sineması'nın bir bileşeni olarak konumlandırabileceğimiz Türk belgeselciliğinin tarih yazımına bir kum tanesi kadar katkı sunabilme imkânı yakalayabildiğim için kendimi şanslı hissettiğimi belirtmek isterim. Öte yandan belgesel sinema tarihimizin belki de en önemli parçalarının başında gelen Suha Arın'ın henüz yeni yeni yazılmaya başlanan eşsiz kariyerini üretme çabası içinde olan biri olarak yakından incelemek benim için önemli bir öğrenim süreciydi. Bu vesileyle çalışmayı hayata

geçirmem için kıymetli deneyimlerini benden esirgemeyen başta Hakan Aytekin olmak üzere Hasan Özgen, Kemal Sevimli, Nurçay Türkoğlu, Turhan Yavuz, İsmet Arasan ve Reha Arın'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmanın kitaplaşması sürecinde mentorluğunu daima hissettiğim değerli hocam Emre Ahmet Seçmen'e de minnettarım.

Türk Sineması çalışmalarında, belgesel sinema derslerinde ve Türk sinema tarihine ışık tutan diğer tüm etkinliklerde ismini daha çok anmamız gereken Suha Arın'ın her köşesi öğretilerle dolu dünyasının daha çok ürüne konu olmasını ve derlemiş bulunduğum bu naçizane araştırmanın Suha Arın Sineması çalışacak araştırmacılara yararlı olmasını temenni ederim.

Bu araştırma Haziran 2021'de vefat eden dedem Veysel Kam'ın anısına saygıyla ithaf edilmiştir.

Sezer Ağgez
Ekim 2021